

ELŐSZÓ

„Világosan bizonyítható nálunk is, hogy a vallás nem elszigetelt, elvont ideológia, hanem konkrét társadalmi jelenség.”

A Művelődési Minisztérium Egyházügyi Hivatalának vitaanyaga az egyházpolitikai helyzetről, 1957. december 31.

A közép- és kelet-európai országok területén működő egyházak államhoz való viszonyulása közös és eltérő fejleményeket is tartalmaz. Fejlődésük más hatások függvényében alakult. S ahogy országonként különbözött az állam és az egyház viszonya, változatosak a régió társadalmi és egyházi közötti kötelékek is. Különösen igaz ez a 20. század vonatkozásában. A vallási identitás megtartásának, a politikai, társadalmi és az egyházi normarendszerek közötti ellentmondások feloldásának különféle változatai alakultak ki ekkor – az érdemleges különbségek mindenképpen az érintett társadalmak különbségeire utalnak –, miközben a tradicionális vallásosság leépülése mellett újfajta vallási kultúra csírái jelentkeztek.

Jelen kötet a nagyváradi *Posticum*ban 2014 novemberében azonos címmel megrendezett konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatát adja közre. A kötet tanulmányai korábban figyelmen kívül hagyott vagy kevésbé vizsgált történetekre, forrástípusokra és összefüggésekre fókuszálnak, összességében olyan nézőpont tudatosítását segítve elő, mely által az egyházak élete „alulnézetből” tárul fel, lehetőség szerint minél több szempontot figyelembe véve. Az egyházak történetének kutatása így olyan jelenségek leírására is lehetőséget kínál, mint a hívek időben változó hitélete, az egyház lokális szervező-, illetve normaközvetítő funkciója, továbbá a vallás, a valláshoz való viszony gondolkodásmódot, értékrendet, szokásokat alakító szerepe. Az egyes tanulmányok „rendszerbe” illesztését és értelmezését újszerű és közérthető módszertani megfontolások segítik, a kötet forrásismertető és forráskritikai írásai az új kutatásoknak is irányt szabhatnak.

A kötet az egyház és a társadalom interakcióinak bemutatásakor a magyarországi jelenségek mellett a váltakozó állami főhatalom alatt élő erdélyi és a romániai egyházak sajátosságairól is képet ad. A társadalmi jellemzőket is tudatosító megközelítés által és az országonként

és felekezetenként is eltérő tapasztalatok bemutatásával, a *társadalom egyháza – az egyház társadalma* kérdésköre nemzeti és felekezeti határokon átlépve tárul fel. Az egyházi helyzetértékelések és magatartásformák a helyi társadalmak interakcióinak kontextusában értelmeződnek, különböző milióben szemlélhetjük a hatások-ellenhatások rendszerét, az adottságok és hatások által kiváltott reakciókat.

Bízunk benne, hogy a kötet a *Posticum* szellemiségének megfelelően ajtókat nyitogat. Elősegíti az egymás mellett elbeszélő narratívák sémáin való túllépést, és korábban figyelmen kívül hagyott kulturális kapcsolatokat és szerkezeti sajátosságokat is láthatóvá tesz. Réseket üt, és a megszokottól eltérő valóságokra élesíti figyelmünket. Az együtt gondolkodás e közös fórumán pedig – a magyarországi és romániai kutatók felekezeti közti együttműködését is elősegítve – közös félmúltunk eddig homályban maradt összefüggései bontakoznak ki.

Szerkesztők